

ЕКСТРАТЕРИТОРІАЛЬНІСТЬ ПРАВА ЄС ПІД ЧАС НАКЛАДЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ

EXTRATERRITORIALITY OF EU LAW WHEN IMPOSING OBLIGATIONS ON ONLINE PLATFORMS

Жибак А.А., аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет

Відсутність ефективних правил забезпечення конкуренції та справедливості на ринках цифрового сектору приводить до неможливості природного змагального процесу для досягнення конкурентних результатів, зменшення інновацій, обмеження споживачів у виборі та погіршення конфіденційності. Протягом останніх чотирьох років у ЄС активно вживаються заходи для того, щоб під час використання цифрових технологій мінімізувати пов'язані з цим ризики для користувачів та підвищити конкурентоспроможність і стійкість внутрішнього ринку. Значущим кроком стало включення до Пакету Акту про цифрові послуги, що охоплює DSA і DMA, порядку накладення, зміни та зняття регуляторних зобов'язань щодо діяльності онлайн-платформ, а також процедур контролю, здійснюваних компетентними органами ЄС. Разом з цим, глобальний характер цифрових ринків вимагає екстратериторіального регулювання надання онлайн-послуг.

У статті досліджено особливості практичної реалізації концепції екстратериторіального застосування права ЄС у сфері регулювання діяльності цифрових платформ на ринках онлайн-послуг, як дієвого механізму забезпечення ефективного захисту конкуренції на внутрішньому ринку від негативних наслідків зовнішнього впливу.

Враховуючи багатомірність проблеми екстратериторіальної юрисдикції, з'ясовано відповідність її застосування вимогам міжнародного права, підстави та цілі встановлення екстратериторіальності законодавчими та правозастосовними органами ЄС.

Встановлено, що комплексний набір нових правил ЄС для регулювання діяльності у сфері цифрових послуг, надають онлайн-платформам правової визначеності щодо перспектив їхньої діяльності. Обґрунтовано необхідність екстратериторіальної дії DSA і DMA під час накладення зобов'язань на онлайн-платформи, оскільки їх невиконання чи неналежне виконання матиме негативні наслідки для конкуренції на ринках цифрового сектору, приведе до порушень прав бізнес-користувачів та споживачів онлайн-послуг в межах ЄС, що надаються платформами-гейткіперами, враховуючи можливість зловживання останніми своїм домінуючим становищем.

Ключові слова: екстратериторіальна юрисдикція, онлайн-платформа, гейткіпер, законодавство ЄС, конкуренція, міжнародне право.

The lack of effective rules to ensure competition and fairness in the markets of the digital sector leads to the impossibility of the natural competitive process to achieve competitive results, reducing innovation, limiting consumer choice and worsening privacy. Over the last four years, the EU has been actively taking measures to minimize the risks for users when using digital technologies and to improve the competitiveness and sustainability of the internal market. A significant step was the inclusion in the Package of the Act on Digital Services, covering DSA and DMA, of the procedure for imposing, changing and withdrawing regulatory obligations regarding the activities of online platforms, as well as control procedures carried out by competent EU authorities. At the same time, the global nature of digital markets requires extraterritorial regulation of the provision of online services.

The article examines the peculiarities of the practical implementation of the concept of extraterritorial application of EU law in the sphere of regulation of the activities of digital platforms in online service markets, as an effective mechanism for ensuring effective protection of competition in the domestic market from the negative consequences of external influences.

Taking into account the multidimensionality of the problem of extraterritorial jurisdiction, the compliance of its application with the requirements of international law, the grounds and goals of establishing extraterritoriality by the legislative and law enforcement bodies of the EU have been clarified.

It has been established that a comprehensive set of new EU rules for regulating activities in the field of digital services provide online platforms with legal certainty regarding the prospects of their activities. The need for extraterritorial action of the DSA and DMA when imposing obligations on online platforms is substantiated, since their non-fulfillment or improper fulfillment will have negative consequences for competition in the digital sector markets, will lead to violations of the rights of business users and consumers of online services within the EU, provided by gatekeeper platforms, taking into account the possibility of the latter abusing their dominant position.

Key words: extraterritorial jurisdiction, online platform, gatekeeper, EU legislation, competition, international law.

Постановка проблеми. Сучасна правова база, сформована в ЄС на початку цифрового десятиліття до 2030-го року, забезпечує справедливе та конкурентне середовище онлайн-платформ, оскільки деякі з них, виступаючи на ринку як гейткіпери, мають можливість контролювати важливі екосистеми в цифровій економіці, що може привести до порушення прав бізнес-користувачів та споживачів послуг. Крім цього, посилення глобалізації вимагає застосування ефективних механізмів конкурентного середовища в умовах ринкової економіки як у внутрішньоєвропейському, так і в міжнародно-правовому регулюванні. Основними цілями Акту про цифрові послуги (далі – DSA) і Акту про цифрові ринки (далі – DMA) є створення безпечнішого цифрового простору та рівних умов для сприяння інноваціям, зростанню конкурентоспроможності не тільки на єдиному європейському ринку, але і в усьому світі. Очевидно, що накладення європейським законодавством зобов'язань на онлайн-платформи, зважаючи на особливості цифрового ринку, потребує застосування такого феномену права ЄС, як його екстратериторіальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці проблематиці екстратериторіальності права ЄС у сфері регулювання діяльності онлайн-платформ присвячені розробки вітчизняних та закордонних дослідників, серед яких: С. Веллуті [6], Г. Грінліф [5], А. Джуліані [18], С.В. Перемот [8], Дж. Скотт [1], М. Тейлор [13], Л. Хорнколь [10], В. Цевелекос [6], Х. Чорлу [2].

Мета статті – визначити особливості екстратериторіального застосування нормативно-правових приписів DSA та DMA на основі аналізу закордонних та вітчизняних наукових досліджень, законотворчої та судової практики ЄС та інших держав у сфері правового регулювання діяльності онлайн-платформ.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною частиною кожної держави є її юрисдикція – територіальна чи екстратериторіальна, питання про зміст яких залишається відкритим у практиці та доктрині міжнародного права, а екстратериторіальність є складною і багатомірною правовою проблемою. Так, в наукових джерелах обґрунтовуються присутність та поведінка, як підстави визначення юрисдикції: якщо застосування законодавства ЄС ґрунту-

ється на вимозі, що особа є або бажає бути резидентом, має постійне місце проживання чи перебування в ЄС – на неї поширюється територіальна юрисдикція, заснована на присутності. Коли законодавство ЄС застосовується до осіб, які надають певні послуги на території ЄС, ці фізичні або юридичні особи можуть розглядатися як такі, що присутні в межах ЄС, або як такі, чия поведінка може мати внутрішні наслідки для ЄС на підставі того, що вони пропонують відповідні послуги, тобто юрисдикція може розглядатися неоднозначно – і як екстратериторіальна, і як територіальна [1, с. 93]. Ситуація з екстратериторіальністю ускладнюється, коли мова йде, наприклад, про обов'язок держави захищати права та законні інтереси своїх громадян чи юридичних осіб-резидентів від ситуацій, які виникають поза межами її території.

Юрисдикція держави в межах її території або над її громадянами є виключною і абсолютною внаслідок суверенних прав, якими ця держава користується відповідно до міжнародного публічного права, проте це не означає, що держави не можуть посилатися на жодні інші підстави для відстоювання своєї юрисдикції [2, с. 414]. Таким чином, у випадку екстратериторіальної юрисдикції існує не заборонена нормами міжнародного права можливість держави діяти поза межами своєї території.

Обґрунтоване підтвердження можливості держави реалізувати екстратериторіальну юрисдикцію бачимо, наприклад, у актах національних та міжнародних органів судової влади. Так, у рішенні Постійної палати міжнародного правосуддя у справі *S.S. Lotus (1927 р.)* зазначено: «... юрисдикція не може здійснюватися державою за межами її території інакше, як в силу дозвольного правила, що випливає з міжнародного звичаю або з конвенції; ... міжнародне право не забороняє державі здійснювати юрисдикцію на власній території щодо будь-якої справи яка стосується дій, що мали місце за кордоном; ... юрисдикція держави поза межами її території передбачає широку міру свободи, яка обмежена лише в певних випадках забороняючими нормами» [3]. Інший приклад. Рішення Окружного апеляційного суду США (справа *USA v. Aluminum Co. of America, 1945 р.*) закріплює наступне: «... це усталене правило, ... будь-яка держава може накладати відповідальність навіть на осіб, які не входять до її компетенції, за поведінку за межами своїх кордонів, що має наслідки в межах її кордонів, які держава засуджує, і це, як правило, визнається іншими державами» [4]. Варто зауважити, що цим судовим рішенням вперше серед інших країн світу спробували поширити дію своїх правил конкуренції на іноземну практику на основі їх антиконкурентного впливу на внутрішні ринки саме США, що мало наслідком прийняття декількома державами законів, які забороняють їхнім органам влади дотримуватися екстратериторіальної дії конкурентного права цієї країни [2, с. 416].

В результаті специфічної законодавчої техніки ЄС окреслюється просторова сфера застосування законів таким чином, що ситуації, розташовані поза межами ЄС, підпадають під їх дію, завдяки чому європейські цінності поширюються та захищаються в інших країнах світу. В цьому контексті варто пригадати процес, відомий під назвою «брюссельський ефект» – односторонню здатність ЄС де-факто регулювати світові ринки шляхом встановлення стандартів у сфері конкурентної політики, захисту навколишнього середовища, міжнародних перевезень та торгівлі, захисту приватного життя чи спілкування в соціальних мережах тощо. Наприклад, будучи натхненними європейським GDPR, станом на 2023 рік 162 країни світу прийняли нові закони про конфіденційність даних чи внесли зміни до чинних законів, а ще у 20-ти країнах розроблено відповідні законопроекти [5, с. 2–5]. Завдяки «брюссельському ефекту», ЄС, не примушуючи нікого дотримуватися своїх правил, впливає на світове бізнес-середовище, а транснаціональні компанії добровільно

застосовують право ЄС для управління своїми глобальними операціями.

Стосовно глобального охоплення права ЄС – в наукових джерелах можнатокож зустріти наступні дві концепції: 1) екстратериторіальності – застосування права на іншій підставі, ніж територіальний зв'язок з регулюючою державою; 2) територіальної експансії – право застосовується на підставі територіального зв'язку, але правозастосовний орган зобов'язаний, з точки зору закону, враховувати поведінку чи обставини за кордоном [1, с. 90]. Загалом дослідники приходять до висновку, що «зовнішнє управління», «екстерналізація», «екстратериторіальність», «брюссельський ефект», «екстратериторіальний ефект», «глобальне охоплення», «екстратериторіальна експансія» – це поняття, які пов'язані з ідеєю практики та регуляторного впливу ЄС у різних сферах за межами його територіальних кордонів, це назви одного і того ж явища, що, проте, не позбавляє спірності його концепції [6, с. 2–3].

Найбільший розвиток феномен екстратериторіальної юрисдикції отримав у галузі конкурентного права ЄС, оскільки практика показує, що екстратериторіальні наслідки комерційної діяльності є достатньо частими, аніж винятковими. Так, заборона вчиняти суб'єктами господарювання дій, які можуть перешкоджати, обмежувати або спотворювати конкуренцію на внутрішньому ринку (ст.ст. 101, 102 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЕС) [7] свідчить про поширення дії даного правила і за межі території ЄС, оскільки незалежно від місця розташування суб'єкта господарювання – території ЄС чи території третьої держави – вчинення вищевказаних дій заборонено. Поза сферою конкурентних правовідносин, ретельного аналізу територіального охоплення права ЄС ні науковцями, ні Судом ЄС, принаймні до недавнього часу, не проводилося [1, с. 94].

Історично в конкурентному праві ЄС загалом було застосовано дві моделі здійснення екстратериторіальної юрисдикції: 1) заснована на доктрині єдиного економічного суб'єкта та 2) заснована на принципі об'єктивної територіальної юрисдикції. Остання є основним стандартом для здійснення екстратериторіальної юрисдикції в конкурентному праві ЄС і вимагає, щоб принаймні частина дії, щодо якої здійснюється екстратериторіальна юрисдикція, була здійснена на території регулюючої держави [8, с. 74–75].

Справи за участю підприємств-нерезидентів ЄС неодноразово розглядалися Судом ЄС. Так, однією з них була справа корпорації Microsoft Corp. проти Європейської комісії [9], яка, застосувавши до корпорації штрафні санкції, зобов'язала Microsoft припинити антиконкурентну поведінку та надати доступ до відповідної інформації, проте Microsoft звернулася до суду, вважаючи рішення Європейської комісії порушенням законодавства ЄС.

Законодавство ЄС не знає ні презумпції екстратериторіальності, ні презумпції, що її виключає [10, с. 9]. Екстратериторіальність права ЄС визначається в кожному конкретному випадку з огляду на мету того чи іншого нормативно-правового акту – у деяких з них прямо вказано на їх екстратериторіальне застосування, а в інших це чітко не визначено, що в свою чергу негативно впливає на правореалізацію та збільшує навантаження на суди.

Відповідно до прецедентної практики Європейської комісії існує дві потенційні правові підстави, за наявності яких можна наполягати на екстратериторіальній юрисдикції потенційних антиконкурентних дій, що встановлені за межами ЄС: 1) доктрина місця здійснення, під якою розуміють реалізацію антиконкурентної практики на території ЄС; 2) доктрина ефекту, що передбачає наявність економічних наслідків від антиконкурентних дій на території ЄС [11, с. 180].

На відміну від Європейської комісії, яка була головним прихильником доктрини ефекту і вважала, що для цілей

ст.ст. 101, 102 ДФЄС не має значення, звідки походить антиконкурентний вплив на внутрішній ринок, Суд ЄС відмовлявся встановлювати юрисдикцію на вищевказаній підставі і посилався на інші доктрини – «єдиного економічного суб'єкта» та «імплементациї», які дозволили встановити факт зв'язку між іноземними підприємствами та їхньою поведінкою, що поширюється на внутрішній ринок ЄС [2, с. 418–422]. Проте, застосування Судом ЄС вищевказаних доктрин не було достатнім для охоплення масштабів антиконкурентних практик для підтвердження юрисдикції відповідно до конкурентних правил ЄС.

Врешті-решт Суд ЄС у своєму рішенні в справі Intel роз'яснив, що «... юрисдикція Європейської комісії виявляти та карати поведінку, вчинену за межами ЄС, може бути встановлена на основі або перевірки на імплементацию, або перевірки на кваліфіковані ефекти...», метою яких є запобігання поведінці, яка, хоча і не вчинена в ЄС, має антиконкурентні наслідки, які можуть мати вплив на ринок ЄС» [12]. Отже, антиконкурентні дії, здійснені в будь-якій частині світу, можуть бути кваліфіковані як зловживання домінуючим становищем або інше порушення конкурентних правил ЄС, що вчиняються на внутрішньому ринку.

Разом з тим, існують критики вищевказаного рішення, які вбачають у ньому небажання Суду ЄС визнавати екстратериторіальність як вагомий підставу для встановлення юрисдикції – ототожнюючи мету перевірки на імплементацию та перевірки на кваліфіковані ефекти, Суд ЄС розглядає застосування останньої як територіальне, хоча, наприклад, у прецедентному праві США доктрина ефекту визначається як застосовна тільки до екстратериторіальної поведінки [2, с. 436]. Зауважимо, що у свій час з боку ЄС мали місце висловлювання особливого занепокоєння з приводу екстратериторіального застосування законодавства США, зокрема у сфері торгівлі, оскільки не було узгодженої на міжнародному рівні мети, що лежить в основі цієї екстратериторіальності. Проте згодом, у рамках трансатлантичного партнерства, США прислухались до пропозиції Європейського парламенту уникати прийняття законодавства, що має екстратериторіальний вплив, без попередніх консультацій та узгодження [1, с. 119–120]. Тобто ЄС не був проти екстратериторіальності законодавства США як явища, а лише критикував відсутність її обґрунтування на основі принципів та норм міжнародного права.

Таким чином, хоча ЄС здійснював екстратериторіальну юрисдикцію – це відбувалося дуже рідко і лише тоді, коли юрисдикційну основу забезпечувала чітка, міжнародно визнана альтернатива території. ЄС утримувався від частого встановлення юрисдикції, заснованої на доктрині ефекту, оскільки вважав, що така юрисдикція залишається суперечливою з точки зору міжнародного права [1, с. 115]. Проте, цифровізація та глобалізація зумовили запровадження в ЄС збільшення кількості нормативно-правових актів, які мають глобальний характер впливу.

Цифрова ера створила умови неминучої взаємозалежності між діяльністю за межами ЄС і її впливом на внутрішній ринок, що вимагає екстратериторіальної юрисдикції у сфері цифрових послуг. Дослідники, говорючи про юрисдикцію в епоху Інтернету, пропонують її встановлювати, виходячи із наступного: 1) існує істотний зв'язок між певним питанням і державою, яка прагне здійснювати юрисдикцію; 2) держава, яка прагне здійснити юрисдикцію, має законний інтерес у цьому питанні; 3) здійснення юрисдикції є обґрунтованим з огляду на баланс між законними інтересами держави та іншими інтересами [13, с. 37–38]. Вищевказані критерії встановлення юрисдикції застосовні за умови відсутності обов'язку здійснювати її згідно з нормами міжнародного права та з невідмінним дотриманням принципу розумності, що включає врахування балансу інтересів з метою уникнення перевищення юрисдикції та конфлікту між державами.

Екстратериторіальність законів ЄС, що регулюють відносини у сфері цифрових послуг, зважаючи на всебітне охоплення мережі Інтернет, може позитивно вплинути не тільки на суверенні інтереси ЄС, але і принести користь міжнародному співтовариству. Наприклад, законодавство ЄС про захист даних (GDPR) [14] з екстратериторіальним ефектом захищає не тільки фізичних осіб-резидентів ЄС, оскільки онлайн-обробка даних може вплинути на людей у юрисдикціях багатьох держав світу.

З метою зміцнення конкурентоспроможності на ринках цифрового сектору та забезпечення справедливого функціонування онлайн-платформ, як основних складових онлайн-простору, законодавчими органами ЄС у 2022 році схвалено Пакет Акту про цифрові послуги, куди входять DSA [15] і DMA [16]. Правила цих актів спрямовані на забезпечення справедливого ставлення до користувачів і можливості використовувати онлайн-платформи, незалежно від того, де розташовані юридичні особи чи перебувають фізичні особи, не побоюючись маніпулятивних алгоритмів чи незаконних товарів та контенту.

Зважаючи на те, що онлайн-платформа є інформаційним ресурсом, DSA містить вимоги щодо створення, збирання, зберігання, використання та поширення інформації; встановлює для постачальників дуже великих онлайн-платформ обов'язок оцінювати системні ризики, пов'язані із поширенням неправомірного контенту, посяганням на основні права та свободи людини, можливістю настання негативних наслідків для демократичних процесів та громадської безпеки, негативним впливом на здоров'я населення та гендерну рівність; вважає доречним запроваджувати кодекси поведінки, розробляти добровільні стандарти та кризові протоколи.

Якщо основною метою DSA є захист прав споживачів, то забороняючими і зобов'язуючими нормами DMA прагне забезпечити добросовісну конкуренцію на цифрових ринках. DMA спрямований на боротьбу з антиконкурентною діловою практикою, пов'язаною із економічною владою онлайн-платформ зі статусом гейткіпер, що може завдати шкоди правам бізнес-користувачів та споживачів.

За змістом ст. 3 DMA [16] статус гейткіпера залежить від трьох якісних критеріїв: 1) значний вплив на внутрішній ринок; 2) надання основних послуг платформи; 3) міцне становище на ринку з такою ж перспективою у найближчому майбутньому. Кожен з якісних критеріїв включає кількісні пороги, у разі виконання яких якісний критерій вважається досягнутим, а у разі досягнення усіх критеріїв онлайн-платформа кваліфікується як гейткіпер.

Проблеми, які зумовили активізацію регуляторних ініціатив на ринку онлайн-платформ щодо їхньої діяльності як гейткіперів, були виявлені під час досліджень компетентними державними органами та міжнародними організаціями:

- великі онлайн-платформи, які відіграють роль гейткіперів, контролюють доступ на ринки нових учасників, отримують величезні прибутки, нав'язують жорсткі умови угод, обробляють та використовують персональну інформацію фізичних та юридичних осіб;

- онлайн-платформи використовують позиції гейткіперів для збереження своєї ринкової влади та посилення свого домінування, що має наслідком встановлення «приватних» правил на ринку, зменшення інновацій, обмеження споживачів у виборі та погіршення конфіденційності;
- економічні особливості цифрових ринків (мережевий ефект, зворотній зв'язок, ефекти конгломерату та ін.) приводять до неможливості природного змагального процесу для досягнення конкурентних результатів [17].

DMA запроваджує регулювання *ex ante*, яке на відміну від регулювання *ex post* спрямоване на попередження антиконкурентної поведінки і може допомогти ЄС та великим онлайн-платформам уникнути тривалих і дорогих антимонопольних розслідувань, оскільки практика боротьби

з антиконкурентною поведінкою на цифрових ринках у свій час показала, що, незважаючи на антимонопольні розслідування та накладення багатомільярдних штрафів, платформи-гейткіпери в Європі не поспішали вживати заходів, щоб змінити свої антиконкурентні бізнес-моделі. Обов'язки *ex ante* для гейткіперів стосуються комплаєнсу щодо: роботи з даними; паритету цін на послуги; доступу до послуг; прозорості онлайн-реклами; інсталяції та налаштування програмного забезпечення; антиконкурентної переваги власних послуг; сумісності апаратних та програмних функцій.

Дія приписів DSA та DMA поширюється не лише на саму європейську територію, але і на регулювання діяльності онлайн-платформ та захист користувачів послуг на цій території. Якщо онлайн-платформи працюють на європейському ринку та досягають певних розмірів та критеріїв обороту, вони стають пов'язані новими зобов'язаннями *ex ante* з метою запобігання порушенням конкурентного законодавства, а також з метою обмеження поширення незаконних товарів та контенту [18, с. 4]. Пакет Акту про цифрові послуги належить до законодавства, яке особливо схильне до екстратериторіальності через вплив глобалізації та цифровізації, які виходять за межі кордонів ЄС.

Сфера застосування DSA визначена у ст. 2 [15] – це посередницькі послуги, що пропонуються одержувачам послуг, які засновані або перебувають в ЄС, незалежно від місця заснування чи місцезнаходження постачальників цих посередницьких послуг. При цьому важливим є існування суттєвого зв'язку між постачальником і ЄС – наявність представництва в ЄС або коли кількість отримувачів послуги в одній чи кількох державах-членах є значною по відношенню до їх населення, або спрямованість діяльності на одну чи більше держав-членів.

Відповідно до ст. 1 DMA [16], його положення застосовуються до основних послуг онлайн-платформи

зі статусом гейткіпер, які надаються бізнес-користувачам, заснованим у ЄС або споживачам, які проживають чи перебувають у ЄС, незалежно від місця заснування чи місцезнаходження платформи-гейткіпера.

Таким чином, підставами, які породжують екстратериторіальність накладення зобов'язань на онлайн-платформи відповідно до європейського Пакету Акту про цифрові послуги є їхня поведінка, а точніше доступ онлайн-платформ, які досягають певних розмірів та економічних критеріїв обороту, до внутрішнього ринку ЄС та можливі наслідки комерційної діяльності онлайн-платформ для ЄС.

Висновки і пропозиції. Екстратериторіальне охоплення права ЄС ґрунтується на прийнятті та дії правил застосовності, за допомогою яких розширюється просторова сфера реалізації правових норм, при цьому ЄС в основному переслідує внутрішні цілі, а не зовнішні. Останніми роками екстратериторіальний характер накладення зобов'язань на онлайн-платформи, зважаючи на особливості цифрового ринку, став не просто допустимим, але і необхідним для забезпечення конкурентної поведінки на ринках ЄС. Тим не менше, переслідуючи внутрішні інтереси, ЄС, завдяки екстратериторіальності DSA та DMA, встановив глобальні орієнтири у сфері боротьби з незаконним онлайн-контентом та світові стандарти регулювання економічної влади цифрових платформ-гейткіперів.

DSA накладає на онлайн-платформи зобов'язання, спрямовані на боротьбу з незаконним контентом та мінімізацію ризиків для основних прав та свобод людини, а DMA забороняє платформам-гейткіперам використовувати економічну владу виключно у власних інтересах, встановлюючи обов'язки *ex ante*, які спрямовані на попередження антиконкурентної поведінки та її негативного впливу на внутрішній ринок ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Scott, J. Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law. *The American Journal of Comparative Law*. Vol. 62, № 1 (Winter 2014): 87-125. URL: <http://surl.li/sifs>
2. Çorlu, H. Extraterritorial Application of EU Competition Law: The New Standardbearer of Legal Imperialism? *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt: 20, № 2 (Yıl: 2021): 411-446. URL: <http://surl.li/sifsp>
3. The Case of the S.S. Lotus. Judgment № 9, 7 September 1927. URL: <http://surl.li/sifsu>
4. United States v. Aluminum Co. of America. 148 F.2d 416 (2d Cir. 1945). URL: <http://surl.li/sifsy>
5. Greenleaf, G. Global Data Privacy Laws 2023: 162 National Laws and 20 Bills. 181 Privacy Laws and Business International Report 1 (2023): 2-5. URL: <http://surl.li/sifft>
6. Velluti, S., P. Tzevelekos, V. Extraterritoriality of EU law and human rights after Lisbon: The case of trade and public procurement. *Europe and the World: A law review* (2018): 1-9. URL: <http://surl.li/nlxwhu>
7. Consolidated Version of The Treaty On The Functioning of The European Union. Official Journal of the European Union. 26.10.2012. URL: <http://surl.li/siftr>
8. Перемот С.В. Екстратериторіальна юрисдикція в конкурентному праві ЄС: тенденції розвитку та висновки для України. *Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження»*. 2009. № 2. С. 72–77. URL: <http://surl.li/sifux>
9. Microsoft Corp. v Commission of the European Communities. Case T-201/04. URL: <http://surl.li/sifvb>
10. Hornkohl, L. The Extraterritorial Application of Statutes and Regulations in EU Law. MPILux Research Paper Series № 1(2022): 1-30. URL: <http://surl.li/sinxo>
11. Смирнова К.В. Основи права конкуренції Європейського Союзу та «європеїзація» конкуренційного права України : навч. посіб. К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2021. 223 с. URL: <http://surl.li/kbrjt>
12. Intel Corp. v European Commission. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 September 2017. URL: <http://surl.li/sifvi>
13. Taylor, M. Reasonableness in its reasoning: How the European Union can mitigate problematic extraterritoriality on a de-territorialised internet. *QIL, Zoom-in* 62 (2019): 35-53. URL: <http://surl.li/sifvl>
14. Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://surl.li/sifgq>
15. Regulation 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a single market for digital services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). URL: <http://surl.li/fweer>
16. Regulation 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). URL: <http://surl.li/qzqgg>
17. Ex Ante Regulation and Competition in Digital Markets. OECD 2021. URL: <http://surl.li/qzqgk>
18. Giuliani, A. Beyond European extraterritoriality, for legal intelligence and compliance in the service of sovereignty. *European issues* № 654(2023): 1-5. URL: <http://surl.li/sifvn>